

سپیندزای فلسفہ فی ثیان و فلسفہ فی خودا... دشارد کاوانی

ٹگر باس لے گورترین بیرمندانے ابردوو بکین، ئوا بے
دنیا ییوے ناوی فیلے سووفی شنبری هه نندی بے نڈکت سپیندزا
(۱۶۳۲-۱۶۷۷) دی بیستن.

سپیندزا بے "فیلے سووفی بارک" ناسراوے، چونکے جیہا نبینی کئی
هه مچے شتریندے و توخم کان تے کات: میتافیزیک، ستے یکیزی
کے، عقیقے نیزمی سدی ناوے است، مر فگے رایی رنسانس و دوا جار
زانستی سروشتی.

باروخ دی سپیندزا لے بنے ما یے کی جولے کانی سہفارد وے ها تووے ک
باوبا پیرانیان دوا دی رکردنی لے پورتوگال لے ئے مستردام کے تایان
ها، لے دووے هاوسے رگیری مایکل دی سپیندزا لے گے ها نا دیبے را
لے دایکبووے. باوکی ئے و کوے کارگے یے کی میوے هه بوو. کاتے ک باروخ
تے مے نی شے سا بوو، دایکی بے نڈخشی سیل کے چی دوا یی کرد.

باروخ لے مندا پیدا ندرراوے بے ئے تے چایم کے قوتا بخا نی کی ئینی
سے تایید و لے و فوری زمانی عیبری و تورات و تلمود بوو و
هه روے ها فوری تیلژیا و یتے ریکی جولے کے بوو، ئے و گے نجے لے
ئے ژانی خو نندنا بے ره مے کانی ئاریم تے لے و ئے قیسینا و ئا فے رے و
فارابی بے کخستنی مایم نیدس دے خو نند وے، هه روے ها مایم نیدس خے
و ئے براهام ئین عے زرا و گے رش نیدس و ئے براهام کے هین هه رے را و
فیلے سووفے کانی تری جولے کے. یه هودا ئا بے ربانے لی نیوئے فلاتونی. جگے
لے زمانی عیبری، زمانے کانی لاتینی و فے رے نس و ئیتاے خو نندوو و
بے زمانی پورتوگالی و ئیسپانی و هه نندی قسے کردوو.

دوا مردنی باوکیان، باروخ و گابرلی برای دے ستیان بے سے ر
کاروباری خزانے کدا داگرت. بے ام زری نڈخایاند باروخ تووشی
کے شے بوو. لے بے رے وے زے رجار بے چوونی هه نندی دے رے بے و لے گے
نو ندرانی دانپے دانا نے کانی نڈتے و کان و بے تایبے هاوکارے کانی و
پے تستانتے کانی بے رکے و تے هه بوو، لے ساءے ۱۶۵۶ دا بے بیدے چی
تے مے تبار کرا و لے کے مے گے ی جولے کے دے رکرا.

باروخ ناوی خے گے ی بے بینیدیک و پشکی خے لے کاروباری
خزانے کے بے براکے فرشت و ووی لے ئے فے رکے رک (گے کے کی گے کی
ئے مستردام) کرد. بے ام دوا ماوے یے گے ای وے ئے مستردام و چوو
ناو پے یمانگای تایبے تی یے زیدی پے شووی فان دے نندے، ئے و گے نجے
لے ماوے خو نندنا زمانی لاتینی بے و پے ش دے بات و یے نانی و فلسفے

و زانسته سروشتیی کانی خوځندوو، هاوکات فـری وځنځـکـشان و وردکردنی چاویلکـی بینایي بوو. هـروځـها لـ کـلـژ زمانـی عیبری خوځندوو.

ورد ورد لـ دـوری بـنـتـ یان (بینیدیکت سپینـزا)، بازنی هاو و خوځندکار کانی کـبوونـو. لـ هـمان کاتدا کـمـگـی جولـکـ لـ ئـمستردام زـر نیگـران بوون لـ چالاکیـ کانی و ئـو کاریگـریـی لـسـر مـشکـی کـ هـیـوو. لـ ساـی ۱۶۶۰دا کـنیسـی ئـمستردام بـ فـرمـی بانگـوازی ئـنجـومـنی شارـکـ کرد کـ ئـم گـنجـ لادـر تاوانباری بکـن، چونکـ نوځنـرایـتی “هـشـشـیـک” دـکات بـسـر لـ خوا ترسان و ئـخلاق. دواي ئـو، سپینـزا ناچار بوو بـ هـمیشـ خاکی زـدی خـی بـجـبهـت.

لـ گونـدی ینسبورگ لـ نزیـک لایـدن نیشتـجـ بوو، کـ ئـوکات ناوځندکـی قـرـباغ بوو. لـرـدا پیش و پـری بـ بـچوونـکـانی دا، کـ لـ کـلـژدا و داهاتـکی بـردـوامی بـ بـدستـهـنا. لـ شاری ینسبورگ، سپینـزا یـکـم کتـبـکـانی کتـبی (کورتـیـک لـسـر خودا و مرق و بختـوړیـکـی، نامـیـک بـ باشرکردنی عـقـ، بندـماکانی فلسـفـی دیکارت و ئـخلاق) ی نووسیو.

کـم کـم سپینـزا لـناو بازنی زانستی و فلسـفـیـکـانی ئـوروپادا ناوبانگـکی زـری پـیدا کرد. زـرجار اوځـی بـ خوځندکارانی زانکـی لیدن دـکرد، و لـ ساـی ۱۶۶۱ سپینـزا سـردانی یـکـک لـ سرکردـکـانی ئـکادیمیای شاهانـی لـندنی دـکرد، هـنری ئـدنبـرگ (۱۶۱۸-۱۶۷۷). دواي ئـو ساـانـکی زـر نامـی بـ دـنـرنـت.

لـ مانگی حوزـیرانی ساـی ۱۶۶۳دا، سپینـزا ووی لـ شاری وارـبرگ کرد کـ لـ نزیـک لاهای. لـوځـدا کریستیان هیوگنس (۱۶۲۹-۱۶۹۵)، فیزیازان و بیرکاری بـناوبانگی ئـو سـردـمـی ناسی، هـروځـها فیـلـلـژیست گـرهارد فـس (۱۵۷۷-۱۶۴۹) کـ بـرهـمـکـانی کاریگـریـان لـسـری هـبوو.

گاگا لـ ساـی ۱۶۶۴دا کتـبی (بناغـکـانی فلسـفـی کارتنـزی) بـاودـکاتـو، کـ تاکـ بـرهـمی تـواوی ژیانی سپینـزا بوو، کـ لـژـر ناوی خـیدا چاپ و بـاوکرایـو، هـروځـها کتـبی (مـتافیزیکی رـنگدانـوی)، لـ ساـی ۱۶۷۰دا کتـبی (تیلـلـژی-سیاسی) بـ ناو بـاوکرایـو، دواي ئـو نووسـر بـ سیکـلارکـی توندـو دادـنرا. فـیلـسووف تـنیا بـ پـاـپشتی برایانی دـسـاتـداری ئـوکاتی دی ویت (یـکـک لـوانـی یان دی ویت (۱۶۲۵-۱۶۷۲) پا بـند بوو بـ بـچوونـکـانی کارتنـزیو) بـ بـ شـوویـکی زـر جدی گـشـگیری نـدـکرا.

لـ مانگی ثایاری ساـی ۱۶۷۰ سپینـزا ووی لـ گاگا کرد. لـ ساـی ۱۶۷۳ پـشنیارکـی هـبـژـردراوانی ئـوکاتی ژوورکـی تـکرـدـو بـ

وږگرتنی کورسی فېلسفې لې زانکې هایدلبرگ و بانگېشې بې دېکرد
کې ئازادی ادرېښی لې زوت کراوې. لې ساې ۱۶۷۵دا ئېخلاقې
تېواو کرد و بېچوونې فېلسفېيېکانې خې بې سیستماتیک کرد، بېام
بې ماوېيېکی زېر لې بېاوکردنېوان دوودې بوو ، چونکې تا ئېو
کاتې برایانی دی ویت لې ئېنجامې هېچوون و شېشې سیاسيېکان
کوژران. حکومت لې وېات دروست کرا. لېاستیدا وېنې دېستنووېکانې
کتېدېکې لې نېو نزيکترین هاوېيېکانې سپینزادا بېاودېبوونېوې